

การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านขุนนก
ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
Participatory Development of Batik Bags Product by the Ban Phunok
Community Enterprise Group in Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai
District, Sukhothai Province

พรชัย ปานทุ่ง* ปรารธนา ศิริสานต์ ฐิตาภรณ์ แหวนเพชร อุษา อินทร์ประสิทธิ์
Pornchai Pantung*, Prattana Sirisan, Thitaporn Wanphet, Usa Inprasit
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม^{*2,3,4}
Faculty of Industrial Technology, PibulsongkramRajabhat University
pornchai.pa@psru.ac.th

Received: July 18, 2024

Revised: August 23, 2024

Accepted: November 6, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านขุนนก ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยเป็นแบบผสมผสานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านขุนนก ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 15 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประชาชนชุมชน จำนวน 3 คน และผู้บริโภค จำนวน 100 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเพื่อนำมารวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนาด้วยการนำข้อมูลหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า มีดังนี้ 1) ชุมชนทอผ้าบ้านขุนนกเป็นชุมชนที่อพยพมาจากจังหวัดแพร่และจังหวัดอุดรธานี มีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอลายยกดอกกลดลายต่าง ๆ มาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซึ่งว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญและได้นำมาแปรรูปเป็นผ้านุ่ง เสื้อผ้า และถุงย่าม 2) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วม มี 3 ขั้นตอนคือ หนึ่ง วิเคราะห์บริบทกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านขุนนก สอง การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องผ้าบาติกจากผู้เชี่ยวชาญ และ สาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ผลการประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าในด้านประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม และรูปร่างและรูปทรงอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 (S.D = 0.70)

คำสำคัญ: การพัฒนา กระเป๋าผ้าบาติก วิสาหกิจชุมชน แบบมีส่วนร่วม

Abstract

This research aimed to examine the context and participatory development of batik products by the Ban Phunok Weaving Community Enterprise Group in Ban Tuek Subdistrict, Si Satchanalai District of Sukhothai Province. The research used a mixed method of quantitative and qualitative research. The population and samples consisted of 15

people from the Ban Phunok Weaving Community Enterprise Group, Ban Tuek Subdistrict, selected through purposive sampling. Data were collected using the interviews and questionnaires. Descriptive statistics were used for data analysis, including the mean and standard deviation. The research results revealed that the product development process comprised four key stages. 1) Visit was made to the area to analyse the context of the Ban Phunok Weaving Community Enterprise Group, originally established by immigrants from Phrae and Uttaradit Provinces. Several product styles included sarongs, clothing, and tote bags. 2) Knowledge transfer from experts was divided into 3 parts: 2.1) presentation of Batik product samples, 2.2) batik production materials and equipment, and 2.3) Batik fabric production process. 3) Product development involved participation from the community. Pattern design concepts included geometric shapes and freeform shapes, which are then processed into Batik bag products. 4) The results of the consumer satisfaction assessment for the fabric bag product model, in terms of usability, aesthetics, and shape, were at a very high degree, with a mean value of 4.20 (S.D. = 0.70).

Keywords: Development, Batik Bags, Community Enterprise, Participatory

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะดั้งเดิมที่ปฏิบัติและได้รับการสืบทอดมา กันมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทรงคุณค่าควรได้รับการจดจำเพื่อการอนุรักษ์และ ถ่ายทอดต่อชุมชนรุ่นหลัง ซึ่งในปัจจุบันพบว่าประเทศไทยมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อ จำหน่ายเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนอย่างหลากหลาย แต่ในยุคของ เปลี่ยนแปลงเข้าสู่การแข่งขันทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ การจะทำให้ผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมจะต้องมี ความแตกต่างและมีความแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเข้ามามีบทบาทในการ พัฒนาเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี (รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2560) ซึ่งแนวคิดสร้างสรรค์ได้ถูก นำไปใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมและวงการธุรกิจอย่างหลากหลายรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือว่าเป็น หนึ่งใน 7 องค์ประกอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) องค์ความรู้ 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา 4) วัฒนธรรม 5) ภูมิปัญญา 6) เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ และ 7) เครือข่ายวิสาหกิจ (ณัฐพัชญ์ เอกสิริชัยกุล, 2556)

ผ้าบาติกนับว่าเป็นเครื่องแต่งกายที่ได้รับความนิยมอย่างสูงและเป็นแหล่งสร้างอาชีพและรายได้ให้ ชุมชนในท้องถิ่นทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยผ้าบาติกแต่ละผืนจะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อถึง คุณค่าและยากต่อการเลียนแบบ ผ้าบาติกยังเป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และ วัฒนธรรมที่มีมูลค่าสูง ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเป็นสินค้าแฟชั่นทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่โดดเด่น สวยงาม สีสันสดใส และลวดลายที่เกิดจากแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนา รวมถึงการ

ถ่ายทอดวิถีชีวิตที่สะท้อนวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตัวตนหรือกระทั่งความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ไว้ได้อย่างสมบูรณ์ (ณัฐธิดา คำทำนอง, 2566)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ได้มีการรวมตัวกันของภาคประชาชนคนในชุมชน โดยมีกลุ่มทอผ้า กลุ่มงานจักสาน กลุ่มโฮมสเตย์ โดยมีมุ่งหวังการเป็นชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนมีอัตลักษณ์ในเรื่องราวด้านกลุ่มชาติพันธุ์ สภาพแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น จากการลงพื้นที่ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก กล่าวว่า หลังจากสถานการณ์โควิด 19 และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจปัจจุบัน กลุ่มได้เกิดปัญหาด้านการส่งเสริมการขาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งแต่เดิมกลุ่มผลิตผ้าทอยกดอก และนำมาแปรรูปเป็นถุงย่าม เสื้อผ้า โดยจำหน่ายในพื้นที่ชุมชน บนแพลตฟอร์มออนไลน์ และกิจกรรมงานต่าง ๆ ตามที่ หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนกได้นำเสนอ และแสดงความเห็นถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการนำองค์ความรู้ด้านการผลิตผ้าบาติกมาส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ในชุมชนให้เกิดความหลากหลายมากยิ่งขึ้นในกลุ่มได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบริบทและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยวิธีการ (Methodology) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยนี้ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย จำนวน 15 คน 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน 3) ประชาชนชุมชน จำนวน 3 คน 4) ผู้บริโภค จำนวน 100 คน 5) ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าบาติก จำนวน 4 รูปแบบ โดยการใช้แบบการสุ่มเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์ ในการจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชนในด้านประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านญนก และผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย
2. แบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามพร้อมผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าบาติก นำไปประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้ว โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ประเด็นความพึงพอใจในด้านความสวยงาม ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านรูปร่างรูปทรง และข้อเสนอแนะ

การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. กำหนดเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ในการรวบรวมข้อมูล
3. ระบุเนื้อหาและประเด็นคำถามที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. สร้างเครื่องมือตามประเด็นและเนื้อหา
5. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ
6. ปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

7. นำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัย

การพัฒนาเครื่องมือการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ทั้งแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เพื่อให้เครื่องมือในการวิจัยมีความถูกต้องและความเชื่อมั่นของการเก็บข้อมูล ด้วยการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยตามจุดหมายของการวิจัยนี้ โดยตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา และประเด็นคำถามการวิจัย (Index of Item Objective Congruent: IOC) โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้ทรงวุฒิประเมิน ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข โดยให้ผู้ทรงวุฒิพิจารณาถึงความคิดเห็นและให้คำแนะนำเพื่อที่จะนำข้อคำถามไปปรับปรุงให้มีคุณภาพและน่าเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น โดยข้อคำถามที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5

การรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

- 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชุมชน และผู้นำ
- 3) จัดเวทีประชุมเสวนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นบริบทชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 4) จัดแสดงสินค้าเพื่อเก็บข้อมูลความพึงพอใจของผู้บริโภค
- 5) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สมุดบันทึก กล้องถ่ายภาพ กล้องบันทึกเสียงและภาพ

การประมวลผลแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ใน 5 ระดับตามแนวคิดของ โบว์ลิง (Bowling 1997) ซึ่งกำหนดระดับการประเมิน ดังนี้ 5 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย และ 1 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในการกิจกรรมประกอบด้วย 1) ลงพื้นที่วิเคราะห์บริบทกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ประกอบด้วย 1.1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 1.2) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 4) การประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคในประเด็นประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม รูปร่างและรูปทรง

สถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนาด้วยการนำข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการแปลผลของความคิดเห็นพิจารณาจากค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์ของเบสท์ (Best 1981) มีรายละเอียดดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.50 4.49 หมายถึง เห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง เห็นด้วยน้อยและค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

บริบทและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1. บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก จากการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย แรกเริ่มชาวบ้านญนกเป็นคนทางเหนือได้อพยพมาจากเมืองแพร่ เมืองลับแลใช้ภาษาเมืองคุยกัน ในสมัยนั้นบ้านญนกเป็นหมู่บ้านในอำเภอดังนคร ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา และทำไร่ต่าง ๆ เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่พริก และไร่ฝ้าย ทำไว้กินกันเองยังไม่มีมีการซื้อขาย และตอนนั้นก็ไม่ได้ ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมาในการนำดอกฝ้ายหรือปุยฝ้ายมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทำให้เป็นเส้นฝ้ายดิบ และได้มีการนำมาทอเป็นผืนผ้าใช้ห่ม เย็บเป็นถุงย่าม และตัดเย็บมือเป็นเครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ต่อมา ปู่ ยา ตา ยาย ก็คิดทำผ้าให้เป็นลวดลายต่าง ๆ ให้สวยงามตามความต้องการ เช่น ผ้าถุงลายดอกมุก ผ้าถุงลายขากะปู้ ผ้าถุงลายดอกขม้าย ผ้าถุงลายไกรสอง ผ้าถุงลายไกรสาม ผ้าถุงลายตาฝาก ผ้าถุงลายลับแล (หรือลายลับแล) และทอผ้าขึ้นตีนจก โดยทอใส่กันเองภายในหมู่บ้าน จากนั้น หน่วยงานทางราชการเริ่มเข้ามาเห็นว่าลายผ้าต่าง ๆ สวยงาม ก็เลยเข้ามาส่งเสริมให้มีกลุ่มทอผ้าบ้านญนกขึ้นมา โดยมีนางคำมวล นพตล เป็นประธานกลุ่ม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จกันเท่าไรเพราะยังไม่มีช่องทางการตลาด ก็เลยทอใช้กันเองเรื่อยมา ต่อมาประมาณปี 2537 ได้มีร้านค้าผ้าทอในอำเภอสหัสขันธ์มาจ้างทอลายดอกมุก เพื่อเอาไปขายที่ร้านและออกงานต่าง ๆ จนเป็นที่รู้จักและมีคนสนใจมากมายทำให้ชาวบ้านญนก มีอาชีพ มีรายได้เสริมให้กับครอบครัวและชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก, ม.ป.ป) ปัจจุบันบ้านญนกตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ยังคงอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และเริ่มมีการปลูกทุเรียน ยางพารา และลองกอง ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อาชีพเสริมชุมชนยังคงอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาในการทอผ้า และงานจักสาน มีสถานที่ที่สำคัญในเชิงการท่องเที่ยว ได้แก่ โบสถ์โบราณทรงห้องเรือ อายุ 100 กว่าปี หลวงพ่อสองพี่น้อง อายุ 700 กว่าปี เนื้อสำริดเป็นโบราณวัตถุสมัยสุโขทัย ม่อนตูปข้าวซึ่งเป็นจุดชมวิวทะเลหมอกในฤดูหนาว มีประเพณีแห่น้ำขึ้นโสมสรลงน้ำเจ้าหมื่นดั่ง จัดขึ้นในช่วง 17-19 เมษายนของทุกปี

ภาพที่ 1 การจัดเวทีเสวนาร่วมกับชุมชนเพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านญนก

สถานภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ พบว่า ชุมชนบ้านญนกยังคงสืบทอดภูมิปัญญาการทอลายดอกที่มีลวดลายดอกต่าง ๆ ที่คิดขึ้นเองตามของบรรพบุรุษ ปู่ ยา ตา ยาย ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นสวยงามและมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นผ้านุ่ง เสื้อผ้า และถุงย่าม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอบ้านญนุก

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องผ้าบาติกจากผู้เชี่ยวชาญ ในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตผ้าบาติกเพื่อเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และการพัฒนาทักษะความรู้และความเข้าใจกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านญนุก พบว่า กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยการเชิญปราชญ์ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก มาให้องค์ความรู้ในการพัฒนาตลาดลายผ้าบาติกและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 1) การนำเสนอตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก 2) วัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตผ้าบาติก 3) ขั้นตอนการผลิตผ้าบาติก ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการผลิตผ้าบาติก

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วม มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย

3.1 การศึกษารูปแบบและสภาพปัญหาผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านญนุก พบว่า ชุมชนบ้านญนุกยังคงสืบทอดภูมิปัญญาการทอลายยกดอกที่มีลวดลายดอกต่าง ๆ ที่มีอัตลักษณ์จำนวน 12 ลาย ดังต่อไปนี้ 1) ลายดอกมุก 2) ลายดอกชะม้าย 3) ลายขากระป๋องใหญ่ (ขาแมงมุมใหญ่) 4) ลายดอกเปา 5) ลายขากระป๋องน้อย (ขาแมงมุมเล็กหรือนาฬิกาทราย) 6) ลายดอกสามไม้

7) ลายดอกดาวเรือง 8) ลายไทย 9) ลายดอกพิกุล 10) ลายดอกดาวกระจาย 11) ลายเต่าทอง และ 12) ลายดอกกระดุมทอง

ภาพที่ 4 ลายมุก

ภาพที่ 5 ลายขมิ้น

ภาพที่ 6 ลายซากะปั้งใหญ่ (ขาแมงมุม)

ภาพที่ 7 ลายซากะปั้งเล็ก (ขาแมงมุมเล็ก)

ภาพที่ 8 ลายดอกเปา

ภาพที่ 9 ลายดอกสามไม้

ภาพที่ 10 ลายดอกดาวเรือง

ภาพที่ 11 ลายไทย

ภาพที่ 12 ลายดอกพิกุล

ภาพที่ 13 ลายดาวกระจาย

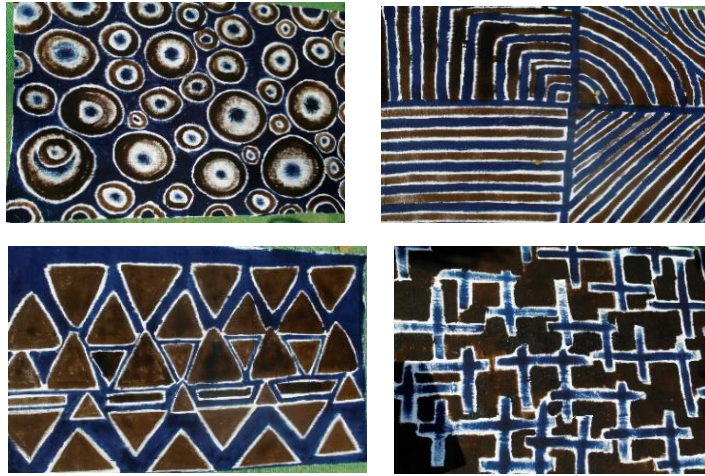

ภาพที่ 14 ลายเต่าทอง

ภาพที่ 15 ลายกระดุมทอง

3.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ลวดลายผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วม พบว่า การมีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ลวดลายผ้าบาติกมีกระบวนการดังนี้ 1) การสร้างแนวคิดในการออกแบบลวดลายผ้าบาติก โดยนำรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงอิสระประกอบด้วย รูปทรงสามเหลี่ยม รูปทรงสี่เหลี่ยม รูปทรงกลม และเส้นตรง 2) ออกแบบและเขียนแบบร่างลวดลายลงบนกระดาษพร้อมกับเลือกใช้สีตามที่กำหนดให้ ได้แก่ สีน้ำตาล สีแดง สีน้ำเงินคราม สีฟ้า และสีดำ 3) ร่างแบบลวดลายลงบนผืนผ้าฝ้ายชนิดย้อมและระบายสี ดังภาพที่ 16

ภาพที่ 16 รูปแบบลวดลายผ้าบาติกจากแนวคิดรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงอิสระ

3.3 การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมาชิกในกลุ่มจำนวน 15 คน พบว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าจากผ้าบาติกมีแบบมีส่วนร่วมมีกระบวนการดังนี้ 1) ศึกษาด้วยการสืบค้นหารูปทรงกระเป๋าและนำมาวิพากษ์ร่วมกัน 2) พัฒนารูปแบบกระเป๋าผ้าบาติก 3) กำหนดขนาดและสร้างแบบแพทเทิร์นรูปทรงกระเป๋า และ 4) ตัดเย็บ

ภาพที่ 17 (1)-(4) ผลิตภัณฑ์กระเป๋าจากผ้าบาติก

4. การประเมินความพึงพอใจผู้บริโภค ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบถามความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสาน ประเด็นประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม รูปร่างและรูปทรงจากการจัดกิจกรรมแสดงผลงานการยกระดับสินค้าและบริการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัยภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ 2567 ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พิษณุโลก ผลการประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคสรุปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสาน (n =100)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
1. ด้านประโยชน์ใช้สอย			
1.1 ผลิตภัณฑ์มีการออกแบบเหมาะสมกับการใช้งาน	4.33	0.66	มาก
1.2 ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบ ง่ายต่อการใช้งาน	4.17	0.65	มาก
1.3 ผลิตภัณฑ์เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	4.40	0.77	มาก
1.4 สามารถเพิ่มมูลค่าวัสดุในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม	4.20	0.81	มาก
รวม	4.28	0.72	มาก
2. ด้านความสวยงาม			
2.1 มีลวดลายและรูปแบบที่สวยงาม	3.87	0.82	มาก
2.2 มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีแปลกใหม่	4.13	0.82	มาก
2.3 มีการเลือกสีที่เหมาะสม	4.47	0.51	มาก
2.4 ผลิตภัณฑ์บอกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน	4.03	0.72	มาก
2.5 มีการจัดองค์ประกอบลวดลายที่เหมาะสม	4.23	0.86	มาก
รวม	4.15	0.74	มาก
3. ด้านรูปร่างและรูปทรง			
3.1 รูปแบบผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย	4.17	0.70	มาก
3.2 มีความแปลกใหม่ต่างจากเดิม	4.07	0.69	มาก
3.3 รูปแบบไม่ซ้ำซ้อน ง่ายต่อการผลิต	4.33	0.48	มาก
3.4 สามารถผลิตในเชิงพาณิชย์ได้	4.50	0.51	มากที่สุด
3.5 มีส่วนประกอบที่เป็นวัสดุอื่นมาประกอบได้อย่างสร้างสรรค์และลงตัว	3.97	0.85	มาก
รวม	4.21	0.65	มาก
สรุปโดยรวม	4.20	0.70	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าสานผ้าบาติกสรุปโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 (S.D = 0.85) เมื่อพิจารณาในด้านประโยชน์ใช้สอยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.28 (S.D = 0.72) มีอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลิตภัณฑ์เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความพึงพอใจสูงสุด มีค่า 4.40 (S.D = 0.77) อยู่ในระดับมาก ด้านรูปร่างและรูปทรงอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม 4.21 (S.D = 0.65) ซึ่งสามารถผลิตในเชิงพาณิชย์ได้มีความพึงพอใจสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.50 (S.D = 0.51) อยู่ในระดับมากที่สุดและด้านความ

สวยงามอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม 4.15 (S.D = 0.74) ซึ่งมีการเลือกสีที่เหมาะสมมีความพึงพอใจสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.47 (S.D = 0.51) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ด้านการศึกษาบริบทกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีแนวทางการศึกษาประกอบไปด้วย 1) ประวัติความเป็นมา และ 2) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า คนที่ชุมชนได้อพยพมาจากจังหวัดแพร่ และเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยสำเนียงภาษาเมืองคุยกัน มีประเพณีที่สำคัญ คือแห่น้ำขึ้นโฮงสงฆ์เจ้าหมื่นดั่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนกยังคงสืบทอดภูมิปัญญาการทอลายยกดอกที่มีลวดลายดอกที่เป็นอัตลักษณ์อยู่ 12 ลวดลาย ที่คิดขึ้นเองและได้สืบทอดรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบผลิตภัณฑ์ได้แก่ ผ้านุ่ง เสื้อผ้า และถุงย่าม อันจัดว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่สำคัญของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับพระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ และเพ็ญพรรณเพ็ญพลอย (2565) ที่กล่าวว่า บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ประกอบด้วย 1) บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทชุมชน การพัฒนาชุมชนต้องสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง การพัฒนาต้องอาศัยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยพื้นฐาน อาทิเช่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี มาสนับสนุนเพื่อเกิดเป็นชุมชนสร้างสรรค์ 2) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ 3) แนวทางการพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ ต้องมีการส่งเสริมให้คนในชุมชน องค์กรภายในพื้นที่ชุมชน และองค์กรภายนอกชุมชน ด้วยการสร้างแนวกรอบปฏิบัติ คือ การคิด วางแผน ดำเนินการ รับผิดชอบ และสรุปประเมินผล ให้เป็นแนวทางมาตรฐานการพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยต่อไป ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนสอดคล้องกับขวัญเรือน บุญกอบแก้ว (2562) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ และ 2) ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ ซึ่งทุนวัฒนธรรมถือเป็นหลักการที่สำคัญในการพัฒนาประเทศที่จะเป็นจุดเชื่อมโยงกับทุนธรรมชาติ สังคม มนุษย์ และการเงิน พร้อมกับค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานสร้างสรรค์โดยทุนวัฒนธรรมสามารถสร้างความโดดเด่นของชุมชนในท้องถิ่นที่มีการนำทุนวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับเรณู เหมือนจันทร์เชย (2558) ที่กล่าวว่าลักษณะทุนวัฒนธรรมเป็นคุณค่าและมูลค่าของวัฒนธรรม 5 กลุ่ม คือ 1) วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต 2) วัฒนธรรมการทำมาหากิน 3) วัฒนธรรมการแต่งกายเสื้อผ้าการประดับตกแต่ง 4) วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพและ 5) วัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อมีอยู่ 3 ลักษณะคือ ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกายทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา ทุนเหล่านี้มีพัฒนาการแตกต่างกันไปในยุคสมัยบูยาตายาย สมัยพ่อแม่ สมัยผู้อาวุโส และสมัยคนปัจจุบัน สอดคล้องกับขวดี โกศล (2561) การบริหารจัดการในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวทางที่จะสร้างทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาก่อนให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพมากกว่าปริมาณในการผลิตสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ ควรใช้ความรู้ประยุกต์ในการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชนมาสร้างกลยุทธ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และชุมชนต้องทำความเข้าใจ รู้คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นจุดแข็งของตัวเองแต่เดิม รวมถึงหาความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น และตลาดที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมต่อไป

2. ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านภูนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ด้วยกระบวนการ 1) ลงพื้นที่วิเคราะห์ชุมชน 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้

3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 4) การประเมินความพึงพอใจผู้บริโภค พบว่า กลุ่มมีทักษะฝีมือในการผลิตผ้าบาติกและการแปรรูปผลิตภัณฑ์กระเป๋า โดยมีกระบวนการประกอบด้วย 1) การออกแบบลวดลาย 2) การพัฒนารูปแบบกระเป๋า 3) การทำแบบแพทเทิร์นกระเป๋า และ 4) การตัดเย็บ ซึ่งความพึงพอใจในด้านประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม และรูปร่างและรูปทรงอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 (S.D = 0.70) ซึ่งสอดคล้องกับกมลรัตน์ วันไช, กัญญาลักษณ์ คำเงิน ชลลดา พรสุขสมสกุล และกัสมา กาซ้อน. (2564) ที่กล่าวว่า แนวทางพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ โดยใช้วิธีการปรับเทคนิคการผลิต และกระบวนการผลิตสินค้าให้มีความน่าสนใจเพิ่มขึ้น การพัฒนารูปแบบลวดลายใหม่ของผลิตภัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยพัฒนาให้เป็นลวดลายผ้าที่มีความร่วมสมัย มีอัตลักษณ์ของชุมชนผสมผสานอยู่ด้วย สอดคล้องกับแพรวภัทร ยอดแก้ว (2566) กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การเพิ่มจำนวนลวดลายบนผืนผ้า 2) การปรับลดจำนวนลวดลายบนผืนผ้า 3) การพัฒนาผ้าทอต้นจกให้มีเป็นลวดลายใหม่ 4) การใช้วัตถุดิบของเส้นด้ายย้อมสีธรรมชาติ 5) การสร้างตราสัญลักษณ์ ซึ่งผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างรายได้ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทออันเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ ทำให้มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอมีความหลากหลายรูปแบบที่ทันสมัย และมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากผ้าทอของกลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ในพัฒนาประสิทธิภาพภาคการผลิต การลดต้นทุน และความ ต้องการของผู้บริโภคหลายกลุ่ม ทำให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น เกิดการขยายเศรษฐกิจฐานรากและการพึ่งพาตนเองได้ และสอดคล้องกับอมรรรัตน์ ตะโคตรม, ปกรณ์ สัจจงพงษ์ และอุเทน เลานันทา (2560) ในประเด็น แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 1) ด้านการสร้างความรู้สึกลึกซึ้งในเชิงบวกมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับการมีความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยรวม เนื่องจาก ความได้เปรียบทางการแข่งขันคือการที่องค์กรกระทำบางสิ่งบางอย่างที่คู่แข่งไม่สามารถกระทำ หรือกระทำได้ดีกว่าองค์กรอื่น และองค์กรอื่นไม่สามารถทำได้ข้อได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นส่วนประสมที่ จำเป็นต่อความสำเร็จ ซึ่งการสร้างความรู้สึกลึกซึ้งในเชิงบวกเป็นการสร้างความรู้สึกลึกซึ้งประทับใจให้กับลูกค้า สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีคุณค่าทางจิตใจให้เหนือกว่าสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังและองค์กรจะต้อง บริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งมอบสินค้าได้ มาตรฐานและมีประสิทธิภาพก็สามารถสร้างความได้เปรียบให้เหนือกว่าคู่แข่งได้อย่างยั่งยืนให้กับองค์กร ได้ 2) ด้านการพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับของลูกค้ามีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความได้เปรียบ ทางการแข่งขันโดยรวม เนื่องจาก การสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เป็นที่ยอมรับของลูกค้าเพื่อ ตอบสนองลูกค้าเก่าและลูกค้าใหม่ทำให้เกิดการซื้อซ้ำ บอกต่อ และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ที่ยั่งยืนต่อองค์กร การที่จะผลิตสินค้าแต่ละชนิดจะต้องให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ รักษาคุณภาพและ มาตรฐานของสินค้าอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. กระบวนการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางด้าน เศรษฐกิจชุมชน
2. เป็นแนวทางการพัฒนาทักษะให้กับผู้ประกอบการในด้านการผลิตผ้าบาติกและการแปรรูป ผลิตภัณฑ์

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป

ในการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำศึกษาข้อมูลกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกจากพื้นที่ อื่น ๆ มาเปรียบเทียบ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาให้เกิดความแตกต่าง และประเมินความคิดเห็นของผู้บริโภค

ในการรับรู้ถึงทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่บ้านญนก ตำบลบ้านตึก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ วันไช กัญญาลักษณ์ คำเงิน ชลลดา พรสุขสมสกุล และกัสม่า กาซ็อน. (2564). แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. *Journal of Industrial Administration*, 3(2), 46-54.
- ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว. (2562). แนวทางการปรับใช้ทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนบ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 10(ฉบับพิเศษ), 188-209.
- ชวดี โกศล. (2561). การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย. *Journal of Administrative and Management*, 6(2), 64-73.
- ณัฐธิดา คำทำนอง. (2566). “ผ้าบาติก” ศาสตร์และศิลป์ที่งดงามของชาวไทย. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2567, จาก https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=34058
- ณัฐพัชญ์ เอกศิริชัยกุล. (2556). รูปแบบการจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจจัดเลี้ยงจังหวัดนครปฐมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ และเพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย. (2565). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(2), 596-610
- แพรวภัทร ยอดแก้ว. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอตีนจกเชิงสร้างสรรค์และบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดนครปฐมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(1), 14-30.
- รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2560). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 10(1), 994-1013
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2558). ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(2), 231-247.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก. (ม.ป.ป). *คลังความรู้*. สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.bantuek.go.th/news_knowledge
- อมรรัตน์ ตะโคตม ปกรณ์ สัจจงพงษ์ และอุเทน เลาน้ำทา. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่กับความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทย. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*, 36(6), 169-179
- Best, J. W. (1981). *Research in education* (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Bowling, A. (1997). *Research Methods in Health*. Buckingham: Open University Press.